

REFERENCES

- [1] Goldberg, N. (1986). *Writing Down the Bones: Freeing the Writer Within*.
- [2] Cameron, J. (1992). *The Artist's Way: A Spiritual Path to Higher Creativity*.
- [3] Lamott, A. (1994). *Bird by Bird: Some Instructions on Writing and Life*.
- [4] Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*.
- [5] SLC Berkeley Conquering Writer's Block – Student Learning Center
- [6] Скрибенди The 30-Day Writing Challenge: An Alternative to NaNoWriMo for Skimming|Methods
- [7] <http://reddit.com> Creative writing challenge : r/spiritisland - Reddit
oxford-royale.com
- [8] Creative Writing Challenges to Fire Your Imagination
authornews.penguinrandomhouse.com
- [9] Ways to Beat Writer's Block - News for Authors
P owl.purdue.edu
lAlit aula Dlaal,

BOLALAR IJROCHILIGINI RIVOJLANTIRISHDA XORIYIY TAJRIBALARNING QO‘LLANILISHI

Umaraliyeva Diyora

Musiqa madaniyati fakulteti 203-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Nilufar Rejametova

Annotatsiya: ushbu maqolada xorij mamlakatlaridagi musiqiy tajribalar, chet el pedagoglarining metodlari, bolalar ijrochiligini rivojlantirishda xorijda qo‘llaniladigan usullar, yurtimizda amalga oshirilayotgan san‘at va madaniyat sohasidagi o‘zgarishlar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: ijrochilik, estetika, musiqiy asboblari, ritm, pedagog, kompozitor

Kirish

Musiqiy ijrochilik jamiyat va madaniy hayotimizda juda muhim ahamiyatga ega. Chunki u san’at va estetik hissiyotlarni ulashish, madaniy merosni saqlash va inson ruhiyatiga ta’sir ko’rsatish vositasi hisoblanadi. Musiqiy ijrochilik turli xil xalqlarning musiqiy an’alarini va milliy qadriyatlarini avlodlarga yetkazishning asosiy vositasidir. Milliy qo’shiqlar orqali xalqning madaniyati va tarixi saqlanib qoladi. Buyuk mutaffakkir shoir Alisher Navoiy o’z asarlarida musiqa tarbiyasining qirralarini chuqur o’rganib, shunday degan: “Musiqa jamiyat hayotining muhim negizidir. Faqat musiqagina odamning qalbiga tiniqlik, mutanosiblik va o’z-o’zidan qanot tuyg’usini olib kiradi va uni baxtiyor qiladi”.

Tevarak atrofimiz musiqaga boy: musaffo osmondagi qushlar xonishi, uzoqdagi soylarning shildirashi, esayotgan sokin shamol ovozi, yo’llardagi mashinalar signallari...Yashayotgan hayotimizning har bir soniyasi musiqadan yaralgan. Hech bir kunimiz musiqasiz o’tmagan desam adashmayman.

Musiqa nafaqat bolalar ruhiyatiga balki barcha jamiyatimiz va xalq ruhiyatiga ijobiy ta’sir qiladi, uni tinchlantiradi, ilhomlantiradi yoki kayfiyatini ko’taradi. Ijro esa ushbu ta’sirni kuchaytirib, jonli hissiyotni uyg’otadi. Konsertlar, milliy bayramlar va xalqaro musiqiy tadbirlar orqali musiqiy ijrochilik xalqlararo muloqot uchun sharoit yaratadi va jamiyatni birlashtiradi. Musiqiy ijrochilik bilan muntazam shug’ullanish ijrochilarda nafaqat texnik mahoratni, balki ijodkorlik, intizom, sabr-toqat, qalb go’zalligi, chuqur his qilish kabi qimmatli fazilatlarni shakllantiradi.

Musiqiy ijroning inson uchun yana bir foydali tomonlaridan biri-bu stressni kamaytirish, insonning ruhiy va jismoniy salomatligini yaxshilash, madaniy hordiq olishdir. Umuman olganda musiqa san’atning universal turlaridan biri bo’lib, insonlarga hissiy, madaniy va estetik tuyg’uni taqdim etadi. Shuning uchun ham u nafaqat ijrochilar uchun, balki butun insoniyat uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Musiqiy ta’limda bolalar ijrochiligi juda katta ahamiyatga ega, chunki nafaqat bolalarning musiqiy iste’dodini rivojlantirish, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy ko’nikmalarini shakllantirishda ham muhim rolga ega. Musiqa ijro etish yoki musiqiy cholg’ular chalish bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantiradi va ularga musiqiy asarlarni his qilish, o’z talqinini yaratish imkoniyatini taqdim etadi.

Musiqa asboblari chalish bolalarda qo’l harakatlarini rivojlantirish va mayda matorika qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi. Ritmni his etish bolalarning umumiy muvozanati va muvofiqligini kuchaytiradi. Musiqa mashg’ulotlari mas’uliyat va muntazamlilikni talab qiladi. Bu o’z-o’zidan

bolalarda intizomli bo‘lish va vaqtni to‘g‘ri hamda samarali boshqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Guruhli ijro(ansambl) orqali esa boshqalar bilan hissiy munosabatni o‘rnatishni o‘rganadilar. Sahnada ijro etish orqali o‘zlariga bo‘lgan ishonch, atrofdegilar bilan munosabat qilish qobiliyatini yaratadi. Bolalar ijrochiligi musiqiy ta‘limning markaziy qismi bo‘lib, u faqat musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish bilangina emas, balki bolalarning umumiy rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir qiladi. Shu sababdan, musiqa ta‘limida ijrochilik mashg‘ulotlariga alohida e‘tibor qaratish muhim hisoblanadi.

Bolalar ijrochiligini rivojlantirishga bir qator chet el va o‘zbek musiqiy madaniyatida ko‘plab taniqli kompozitor, pedagog va san‘atkorlar o‘z hissalarini qo‘shganlar. Ularning sa‘y-harakatlari bolalar ijrochiligini amaliy va nazariy jihatdan takomillashtirishga qaratilgan. Xususan, O‘zbekistonda ham ko‘plab pedagoglar musiqa ta‘limining turli sohalarida faoliyat yuritib, yosh avlodni milliy va jahon musiqasi bilan tanishtirishga katta e‘tibor qaratganlar. Ulardan Zinnatillo Isroilov, Qodirjon Haydarov, Mukarrama Turg‘unboyeva, Sharof Boshbekov, Sayfi Jalilov, Murodjon Tojiyevlar eng mashhurlaridir.

Zinnatillo Isroilov pedagog sifatida bolalar musiqa ta‘limida katta hissa qo‘shgan. U milliy kuylarni bolalar o‘rtasida targ‘ib qilishda faol ish yuritgan. Qodirjon Haydarov o‘zbek musiqasi nazariyotchisi va pedagog. U o‘z ishlari orqali bolalar va yoshlar uchun milliy musiqa tizimini yanada rivojlantirishga e‘tibor qaratgan. Mukarrama Turg‘unboyeva milliy raqs va musiqaning yoshlar orasida rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Uning ijodiy ishlari orqali ko‘plab yosh ijrochilar musiqa va raqsga qiziq boshlaganlar. Sharof Boshbekov pedagog va kompozitor sifatida bolalar uchun ko‘plab musiqiy asarlar yaratib, ularning ijrochilik mahoratini oshirishda o‘ziga xos metod va usullar yaratgan. Sayfi Jalilov bolalar uchun mo‘ljallangan asarlar yaratgan mashhur kompozitor. Uning asarlari orqali bolalar ijrochiligi va madaniy tarbiyasida katta o‘zgarishlar amalga oshirilgan. Murodjon Tojiyev o‘zbek milliy cholg‘u asboblari bolalar ijrochiligiga moslashtirishda va ularni ta‘lim jarayoniga integratsiya qilishda faol ishlar amalga oshirgan.

Ushbu pedagog va kompozitorlar milliy va jahon musiqasi o‘rtasida uyg‘unlik yaratish, yosh avlodga milliy musiqa va ijro madaniyatini targ‘ib qilish, musiqa maktablari va ixtisoslashtirilgan san‘at maktablarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning qilgan mehnatlari o‘zbek madaniyati va san‘ati tarixida muhim o‘rin tutadi.

Bugungi kunda Prezidentimiz SH.Mirziyoyevning “Madaniyat va san‘at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori ham yurtimizda musiqa va san‘at sohasini rivojlantirish, yosh avlodni milliy madaniyatga qiziqishini oshirish, yosh iste’dodlarni kashf etib, ularni

qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan e‘tibordan dalolatdir. Ushbu qarorda 2023-2024-yildan boshlab musiqa fani o‘qituvchilari kamida 3 ta musiqa asbobida kuy ijro etish mahoratiga ega bo‘lishi nazarda tutilgan. Aynan mana shu borada chet el tajribalarini o‘rganish asqotadi albatta.

Dunyo miqyosidagi ushbu sohaga o‘z hissasini qo‘shgan musiqiy pedagoglar Karl Orff, Zoltan Kodaly, Emil Jak-Dalkroz, Suzuki Sinichilardir. Karl Orff bolalar uchun mo‘ljallangan “Orff” metodi bilan tanilgan shaxsdir. Ushbu metod bolalar musiqani cholg‘ular orqali amaliy tarzda o‘rganadilar. Zoltan Kodaly ovoz orqali musiqani o‘rganishga mo‘ljallangan “Kodaly” metodini yaratgan. Bolalar uchun mo‘ljallangan qo‘shiqlarni asos qilib olgan va musiqiy ta’limni bolalarga qulay tarzda taqdim etgan. Shvetsariyalik musiqiy pedagog Jak Dalkroz “Evrinik” metodi asoschisi hisoblanadi. Uning yaratgan metodi orqali bolalar musiqiy ritmni tana harakati yordamida his qilishadi. Yaponiyalik Suzuki Sinichi esa “Suzuki” metodi asoschisi. Bolalarni yoshligidan musiqaga qiziqtirish orqali ularni jalb qilish va rivojlantirishni targ‘ib qilgan.

Bolalar ijrochiligini rivojlantirishda yuqorida keltirilgan shaxslar o‘zlarining metodik ishlanmalari, pedagogik yondashuvlar, musiqiy asarlari bilan katta ta’sir ko‘rsatganlar. Ular bolalar uchun qiziqarli, samarali va qulay ta’lim tizimlarini shakllantirgan.

Ushbu xorijiy tajribalarni bir qancha o‘zbek pedagoglari va san’at arboblari o‘rganib chiqib, ularni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish bo‘yicha bir qator ishlarni amalga oshirgan. Ular bu ishlari bilan yurtimizda bolalar ijrochiligini rivojlantirishga katta hissa qo‘shgan. Bular sirasiga Berdiyov G‘ulomov, Yunus Rajabiy, Tohir Boboyev kabi o‘zbek mutaxassislari kiradi.

Berdiyov G‘ulomov-mashhur musiqiy pedagog sanaladi. U bir qancha xorijiy metodikalarni o‘rganib chiqqan. Yaponiya davlatida qo‘llangan “Suzuki” va “Orff” tizimlarini o‘rganib, yurtimizda bolalar musiqa ijrochiligiga moslashtirgan.

Yunus Rajabiy(1987-1976)-mashhur o‘zbek musiqashunosi, Rajabiylar sulolasining eng yorqin vakillaridan biridir. U milliy va Sharq musiqasini rivojlantirishga katta hissa qo‘shgan. O‘z faoliyati davomida ko‘plab xalqaro tajribalarni o‘rganib, ularni bolalar ijrochiligiga tatbiq etgan.

Tohir Boboyev-O‘zbekiston xalq artisti, dirijor. Bolalar ijrochilik guruhlarini rivojlantirgan. Ularga xorijiy kompozitorlarning asarlarini ijro ettirib, bu orqali bolalarning musiqiy mahoratini oshirgan.

Umumta’lim maktablardagi turli xil musiqa yo‘nalishlari bo‘yicha Qatar davlatiga nazar solsak. Qatar davlatida quyidagi musiqa yo‘nalishlari mavjud:

1.Ukulele- Bu kursda asosan barmoqlar ishtirokida musiqa bilim beriladi.

2. Summer Work shop – yozgi musiqa kursi. Bunda maktab o‘quvchilari ta’til paytida sevimli musiqa turlari bo‘yicha shug‘ullanishadi.

3. Acoustic Guitar – musiqa kursi. Maktablarda elektron gitara o‘rganish kursi tashkil etilgan.

4. The Electronic Keyboard – bunda maktab o‘quvchilari milliy janrlardan tortib jazz, rock, rock-n-roll, pop, hip-hop yo‘nalishlaridan birini tanlab o‘rganishlari mumkin.

5. The Western Vocal – bunda maktab o‘quvchilariga nazariy va amaliy tarzda vokal bo‘yicha bilimlar o‘rgatiladi.

6. . I-sing – bu kursda o‘quvchilar kuylash texnikasini o‘rganishlari mumkin.

7. Pre-school of Music –3 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bolalarga musiqa notalarini yozishni, chalishni va o‘qishni o‘rgatadi.

AQSHda yagona davlat dasturi yo‘q. Musiqa ta’limi “estetika” fani sifatida o‘tiladi. O‘qituvchilar o‘zlari xohlaganlaridek darslarni tashkillashtiradi. Umumta’lim maktablarining boshlang‘ich sinflarida musiqa darsi har kuni 20-30 daqiqa hajimda o‘tkaziladi. Darslarni umumiy o‘quv fanlari bo‘yicha dars beradigan o‘qituvchilar olib boradilar. Maktablarda musiqa darslari dars jadvalidan tashqari vaqtga belgilanadi. Maktab bilan kelishilgan holda o‘quvchilar simfonik orkestrlarga jalb etiladi. Sinfdan tashqari musiqa darslari jarayonida o‘quvchilar turli xil musiqa cholg‘u asboblari-musiqiy qutichalar, uchburchaklar, baraban kabi cholg‘ularda ijro etish malakalarini egallaydilar.

Xorijiy tajribalarni qo‘llagan pedagoglarning sa’y-harakatlari milliy musiqiy ta’limning sifatini oshirishga va bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga katta yordam bergan. Bu amaliyot hozirda ham davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 2 fevraldagi “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-112-son qarori.

2.I.Akbarov-“Musiqa lug‘ati”

3.M.Q.Ashiraliyeva, M.Z.Xolmo‘minov-“Yoshlarni tarbiyalashda musiqa ta’limining maqsad va vazifalari”

4.N.I.Rejametova-“Maktabgacha ta’limda musiqa o‘qitish metodikasi”, T.-2020

5.<https://cyberleninka.ru>

6. <https://wikipedia.org>